

Психологічна резильєнтність підприємців малого та середнього бізнесу в умовах невизначеності

Юлія Сахно

*магістранка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: SakhnoYV@krok.edu.ua*

Олена Никоненко

*кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: NikonenkoEV@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-0794-7913*

Повномасштабна війна проти України, економічна криза, масова релокація бізнесів та вимушена міграція підприємців створюють ситуацію хронічної невизначеності, у якій звичні правила планування перестають працювати. Мікро-, малі та середні підприємства становлять більшість бізнес-одиниць в Україні та є своєрідним «хребтом» економіки. Вони найвразливіші до зовнішніх шоків і, водночас, є найбільш адаптивними: попри виклики війни та руйнування, більшість змогли частково або повністю відновити діяльність. Підприємці МСБ є також соціальними «вузлами»: окрім створення робочих місць, посилюють локальні спільноти, ініціюють волонтерські та благодійні проекти, формують культуру підтримки [1]. Їхня життєрадісність, гумор, креативність та здатність «підніматись» після поразок задають тон для ширших соціальних груп. Питання психологічної резильєнтності підприємців впливає на стійкість цілих громад, що дає потужний імпульс для відновлення країни. Водночас програми підтримки підприємництва переважно зосереджені на фінансових, юридичних та організаційних аспектах. Тобто існує дефіцит моделей і практик, які б не лише «гасили пожежі», а допомагали підприємцям використовувати кризу для якісно нового рівня реалізації – власної та бізнесової.

На основі аналізу сучасних наукових джерел перспективою дослідження є осмислення психологічної резильєнтності підприємців малого та середнього бізнесу в умовах воєнної невизначеності, її зв'язок із баченням майбутнього та інноваційним потенціалом підприємця і окреслення можливих напрямків розвитку програм підтримки, орієнтованих не лише на подолання наслідків криз, а й на розкриття потенціалу зростання.

У праці Г. Радчук, В. Олексюк та А. Несух здійснено ґрунтовний огляд основних підходів до розуміння резильєнтності, показано, що йдеться не про «несприйнятливість» до стресу, а про динамічну здатність особистості зберігати функціонування та демонструвати посттравматичне зростання [2]. Автори описують структуру резильєнтності, до якої входять емоційна стійкість, когнітивна гнучкість, осмисленість життя, внутрішній локус контролю, адекватна самооцінка та соціальні ресурси [2]. Дослідження І. Сингаївської та І. Коцюбинської доводить, що резильєнтність безпосередньо пов'язана з

баченням майбутнього: у наративах вимушено переміщених українців вищий рівень життєстійкості асоціюється з більш структурованим, оптимістичним і суб'єктивним образом майбутнього [3]. О. Никоненко та А. Шевченко показують, що психологічне благополуччя підприємців у воєнний час є важливим ресурсом підтримки їхньої професійної активності й здатності реалізовувати плани розвитку [4]. В. Гриджук підкреслює роль активної життєвої позиції та конструктивних копінг-стратегій у становленні резильєнтності в умовах війни [5]. Міжнародні дослідження UNDP та інших інституцій виокремлюють фактори резильєнтності українських ММСП (гнучкість бізнес-моделей, диверсифікація, цифрова адаптивність, інвестиції в людський капітал) [1; 6], а роботи А. Komysheva з колегами та Н. Ма'атог з колегами фокусуються на підприємницькій та цифровій резильєнтності МСП як ключовій умові інновацій і посткризового розвитку [7; 8]. Узагальнення О. Креденцер уточнюють понятійний апарат і вказують перспективні орієнтири емпіричних досліджень резильєнтності [9].

Дослідження має теоретико-аналітичний характер і спирається на якісний і кількісний аналіз сучасних українських та міжнародних публікацій, присвячених резильєнтності особистості [2; 5; 9], психологічному благополуччю підприємців [4], резильєнтності українських мікро-, малих і середніх підприємств у воєнному контексті [1; 6] та феномену цифрової стійкості бізнесу [7; 8]. Окреслено можливий напрям подальших емпіричних досліджень, що поєднуюватимуть психодіагностичні методики (шкали резильєнтності, психологічного благополуччя, креативності) з наративним інтерв'ю підприємців.

Резильєнтність підприємця треба розуміти як здатність створювати майбутнє, яке може бути кращим, ніж «довоєнне». Підприємці є новаторами та носіями високого креативного потенціалу; саме вони, працюючи з ризиком і невизначеністю, запускають нові продукти, послуги, формати взаємодії. Це означає, що розроблення підходів до розвитку їхньої резильєнтності має не тільки терапевтичну, а й стратегічну мету: підтримуючи внутрішню стійкість підприємця, суспільство інвестує у розвиток інноваційних моделей, які можуть стати орієнтиром для інших груп населення. Узагальнення міжнародних робіт [1; 6–8] дозволяє побачити, що найбільш резильєнтні підприємці поєднують здатність стабілізувати внутрішній стан із готовністю активно перебудовувати бізнес-моделі, імпровізувати з наявними ресурсами, зберігаючи при цьому креативність, гумор та відчуття власної гідності. Така позиція зміщує фокус із «боротьби з проблемою» на пошук рішень, які відкривають новий простір можливостей.

Підтримка резильєнтності підприємців має ключове практичне значення як для сфери психологічного консультування та психотерапії, так і для програм розвитку підприємництва й державної політики відновлення. Перспективами подальших досліджень є емпіричне вивчення зв'язків між резильєнтністю, баченням майбутнього, креативністю та інноваційною активністю підприємців МСБ у різних форматах зайнятості, а також розроблення й апробація психологічних програм, спрямованих не лише на подолання вигорання, а й на посилен-

ня здатності підприємців створювати нові рішення для себе, своїх спільнот та країни в цілому.

Список використаних джерел

1. *United Nations Development Programme (UNDP). Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small and Medium-Sized Enterprises in Ukraine. Kyiv: UNDP, 2024.*
2. Радчук Г., Олексюк В., Несух А. Розвиток резильєнтності особистості. Вчені записки Університету «КРОК». 2025. № 2(78). С. 415–423.
3. Сингаївська І., Коцюбинська І. Резильєнтність і бачення майбутнього в наративах українців, переміщених за кордон через війну. Вчені записки Університету «КРОК». 2025. № 2(78). С. 432–439.
4. Никоненко О., Шевченко А. Практичні аспекти зміцнення психологічного благополуччя підприємців в умовах війни. Вчені записки Університету «КРОК». 2023. № 3(71). С. 159–168.
5. Гриджук В. Резильєнтність і копінг-стратегія вчинково-вчинкової взаємодії: український вимір життєвого самоутвердження в умовах війни. Вчені записки Університету «КРОК». 2025. № 2(78). С. 476–484.
6. Dligach A. et al. Resilience Factors of Ukrainian Micro, Small, and Medium-Sized Enterprises in the War Context // *Economies*. 2024. Vol. 12, No. 12. Article 319.
7. Komysheva A., Rothe H., Wessel L. Entrepreneurial Digital Resilience in War: Lessons from Ukrainian SMEs. *Proceedings of the 59th Hawaii International Conference on System Sciences*. 2026.
8. Ma'amor H., Badrolhisam N. I., Munir R. Entrepreneurial Resilience in SMEs: A Bibliometric Perspective. *Information Management and Business Review*. 2025. Vol. 17, No. 3(I). P. 252–265.
9. Креденцер О. В. Резильєнтність: теоретичні підходи та сучасні дослідження: методичні рекомендації. 2024.